

Självständigt arbete, 15 hp, Förskollärarytbildning
Utbildningsvetenskap
HT 2019

Samverkan vid övergången från förskola till
skola

**En studie om samverkan mellan olika
aktörer i övergången med fokus på barn i
behov av särskilt stöd**

Nina Zandi och Stina Halstead

Fakulteten för lärarutbildning

Författare

Nina Zandi och Stina Halstead

Titel

Samverkan vid övergången från förskola till förskoleklass

En studie om samverkan mellan olika aktörer i övergången med fokus på barn i behov av särskilt stöd

Handledare

Annika Bondesson

Examinator

Anna Linge

Sammanfattning

I denna studie kommer vi undersöka hur övergången från förskola till skola ser ut med fokus på barn i behov av särskilt stöd. Vi kommer fokusera på samverkan mellan olika aktörer som har en påverkan på övergången. Denna studie är en kvalitativ studie där vi har intervjuat specialpedagoger från både förskolan och skolan samt förskollärare i förskolan. Vi anser att intervjuer ger oss möjligheten till att vidareutveckla frågor beroende på deras svar. Syftet med studien är att ta reda på hur samverkan mellan förskola och skola sker för barn i behov av särskilt stöd. Vi intresserar oss för detta då vi enligt våra erfarenheter sett att samverkan mellan de båda verksamheterna inte nått sin fulla potential. Studiens resultat har visat att det finns någon form av samverkan mellan pedagoger från både förskola och skola. Denna samverkan sker i form av minst ett övergångsmöte där pedagoger från båda verksamheter är samlade. Samtliga deltagare beskriver att övergången har förändrats från år till år.

Ämnesord

Förskollärare, specialpedagog, förskoleklass, förskola, övergång, samverkan, barn i behov av särskilt stöd

Innehåll

1. Inledning och bakgrund	3
1.1. Bakgrund	5
1.1.1. Barn i behov av särskilt stöd	5
1.1.2. Övergångar	6
1.1.3. Förste förskollärare.....	6
1.1.4. Handlingsplan.....	6
1.1.5. Riktlinjer för övergång	7
1.1.6. Styrdokument	8
1.1.7. Syfte och frågeställningar.....	8
2. Tidigare forskning	10
3. Litteraturgenomgång.....	11
3.1. Övergångar	11
3.2. Specialpedagogiskt arbete	11
3.3. Barn i behov av särskilt stöd.....	12
4. Teoretiska utgångspunkter.....	13
5. Metod.....	16
5.1. Kvalitativ metod	16
5.2. Fenomenologisk forskningsansats.....	16
5.3. Semistrukturerade intervjuer	16
5.4. Urval	16
5.5. Genomförande	17
5.6. Etiska övervägande.....	17
5.7. Analys av empiri.....	18
6. Redovisning av resultat.....	20
6.1. Specialpedagogernas roll vid samverkan	20
6.2. Förskollärarens roll vid samverkan	21

6.3. Specialpedagogers syn på samverkan vid övergången.....	21
6.4. Förskolläraernas syn på samverkan vid övergången.....	24
6.5. Förändringar för att förbättra kvalitén i övergången.....	25
6.6. Följdfrågor.....	26
6.7. Sammanfattande analys av resultat.....	26
7. Diskussion.....	28
7.1. Metoddiskussion.....	28
7.2. Resultatdiskussion.....	29
7.3. Slutdiskussion.....	33
7.4. Framtida forskning.....	33
Referenser.....	34
Bilaga.....	36
Intervjufrågor.....	36
Missivbrev.....	37
Samtyckesblankett.....	38

1. Inledning och bakgrund

Idag sker överlämning från förskola till förskoleklass generellt sätt som så att den ansvarige rektorn och specialpedagog från skolan sitter tillsammans med rektor, specialpedagog och berörda pedagoger från förskolan för att gå igenom barngruppen och deras behov, kunskaper och erfarenheter. Detta är det första formella mötet aktörerna har från båda verksamheterna. Under samtalen får aktörerna från skolan mer ingående information om de barn som är i behov av särskilt stöd samt förskolans underlag på fungerande arbetssätt. I läroplanen för förskolan (Skolverket 2018) och i grundskolans läroplan (Skolverket 2019) tas vikten av samverkan i övergången mellan förskola och skola upp med fokus på att stödja barns utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Vidare står det att förskolläraren ansvarar för att uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd och deras utveckling vid övergången (Skolverket 2018). År 1994 var det år Sverige tillsammans med flertalet andra länder inom UNESCO undertecknade Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet 2006). Denna deklaration förtydligar hur länderna ska bekräfta varje enskild människas rätt till undervisning oberoende olikheter.

För att pedagoger ska kunna garantera att barn i behov av särskilt stöd ska få bästa möjliga förutsättningar i övergången är det vår uppfattning att aktörerna ska arbeta utifrån liknande arbetssätt. Detta för att det tidiga arbetet som förskolan lagt grunden för ska fortsätta upp i skolåren. Fokus i denna studie ligger på hur specialpedagoger i förskola och skola samverkar i övergången då det gäller barn i behov av särskilt stöd. Utifrån vårt fokus i vår studie som grundar sig i den utvecklingsekologiska modellen och även utifrån en systemteoretisk grundsyn, blir samarbetet och samverkan mellan aktörerna viktigt för övergången skall fungera. När vi i studien nämner aktörer syftar vi på specialpedagoger, vårdnadshavare, rektorer och pedagoger. I övergången från förskola till förskoleklass finns det risk att samarbetet och samverkan inte fungerar mellan aktörerna vilket kan leda till att barn i behov av särskilt stöd inte får de förutsättningar som behövs för att barnet ska ha en progression i sin utveckling. Det kan leda till att barnet inte bemöts på rätt sätt och att barnets utveckling backar. När det brister i samverkan mellan aktörerna kan det hända att den viktiga dokumentation och handlingsplan som upprättats under förskoleperioden inte når skolans pedagoger.

Vi har erfarenheter från båda våra arbetsplatser, som är förskola och förskoleklass, och praktikplatser som gjorts även de på både förskola och i förskoleklass. Våra gemensamma upplevelser av verksamheterna är att under övergången sker det ett slags stopp då det gäller barn i behov av särskilt stöd. Vi upplever att det arbete som gjorts i förskolan tillsammans med pedagoger, vårdnadshavare, barn och specialpedagoger verkar stanna av. Detta leder till att det måste påbörjas på nytt då eleverna börjar förskoleklass.

I det urval av studier vi har läst har vi uppmärksammat är att det finns mycket forskning och litteratur kring processen, övergång från förskola till skola. Där vi bland annat hittade forskning och litteratur (Ackesjö & Persson 2014; Lumholdt 2015; Lutz 2013; Persson 2008) med fokus på pedagogernas roll, barnens delaktighet, skollärans perspektiv, barnens upplevelser och specialpedagogernas roll och även vilka framgångsfaktorer det kan finnas i en övergång. Då tidigare forskning har visat hur övergången i allmänhet sker vill vi förstå hur övergången sker specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Övergripande har resultaten från nämnda olika studier pekat på att det är avgörande med samverkan och samarbete mellan alla aktörer.

I artikeln ”Snubbelsteg är svåra att reparera” (Koch 2017) berättar Gunilla Sandberg, docent i specialpedagogik, att övergångar generellt sätt spelar stor roll men det spelar olika stor roll för olika barn. De barn som är mer sårbara är också mer känsliga för övergångar. Vidare förklarar Gunilla att barnen tar med sig sina upplevelser av övergången till nästa steg. Detta gäller både de positiva och de negativa upplevelserna. Detta menar Gunilla är oerhört viktigt att tänka på då det lätt blir en negativ spiral om barnet hamnar fel i den nya miljön. Ackesjö och Persson (2014) skriver även att barns relationer och sociala egenskaper kan bli en negativ faktor för barnen i övergången. Barnen kan oroa sig för att känna sig isolerade och att hamna utanför gemenskapen när de träder in i skolan. Därmed söker barnen efter nya roller och identiteter i deras nya sociala gemenskaper (Ackesjö & Persson 2014). En annan viktig aspekt utav övergången som tas upp är både de individuella men även de kollektiva faktorerna. Går gruppen vidare som en helhet eller ska de till olika destinationer? (Koch 2017). Det går även att argumentera för båda sidor av övergången vilket Stendahl (2017) gör i artikeln ”På väg mot det nya”. Stendahl (2017) tar upp båda sidorna utav en övergång. Övergången kan vara spännande genom att barnen känner sig större, de växer. Samtidigt som det kan vara skrämmande och mycket kan bli ovisst och främmande. Stendahl (2017) nämner att Folkhälsomyndigheten och

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin lyfter att rutiner för övergången mellan förskola och skola är viktiga för barns psykiska hälsa.

1.1. Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi att redogöra de relevanta begreppen för denna studie som är barn i behov av särskilt stöd, övergångar, styrdokument, förste förskollärare, handlingsplan och riktlinjer. Här förtydligas de centrala begreppen för att ge en djupare förståelse. Avsnittet innehåller även studiens syfte och de frågeställningar studien behandlar.

Denna studie är utförd i en kommun i Sverige och vi valde endast en kommun på grund av tidsbegränsningen som fanns. De riktlinjer och annat material vi haft tillgång till under studiens gång är specifika för denna kommun. Därmed blir även resultatet specifikt för denna kommun.

1.1.1. Barn i behov av särskilt stöd

Begreppet för barn i behov av särskilt stöd har utvecklats under årens lopp. Redan på 1840-talet så uppmärksammades barn som hade svårigheter i skolan. Dessa elever ansågs mindre intelligenta och kom från fattiga förhållanden (Ahlberg 2013). Förr hette det barn *med* särskilda behov vilket kunde tolkas som så att svårigheter barnet hade inte kunde stödjas av pedagogerna då ”problemet” var själva barnet. Den nya definitionen, som uppkom på 1990-talet, är barn *i* behov av särskilt stöd vilket då flyttar fokus från barnet till pedagogens arbetssätt och förbättrad lärmiljö (Sandberg 2009). Inom specialpedagogiken beskrivs de här två olika synsätten som två perspektiv, det kategoriska och det relationella perspektivet (Palla 2009). Perspektiven handlar om förståelsen av orsaker till barnets svårigheter och hur svårigheterna kan bemötas och motverkas. Det kategoriska perspektivet har ett synsätt som ser på barn *med* svårigheter vilket kan förknippas med begreppet barn *med* särskilda behov. Det kategoriska perspektivet förknippas med det medicinskt/psykologiska synsättet (Palla 2009). Det relationella perspektivet betyder att specialpedagogiken samspelar med den övriga pedagogiska verksamheten. I det relationella perspektivet ändras benämningen från barn med svårigheter till barn *i* svårigheter vilket härleder till barn i behov av särskilt stöd. Här ses barns förutsättningar relationellt vilket innebär en större förståelse för hur miljön påverkar det enskilda barnet som

är i behov av särskilt stöd (Palla 2009). Det relationella perspektivet har sin grund i en pedagogisk tankemodell.

Enligt den traditionella indelningen av barn i behov av särskilt stöd så delas barnen in i olika kategorier. Kategorierna är utvecklingsstörning, rörelsehinder, hörsel- och synhandikapp, språkhandikapp och barn med andra medicinska handikapp (Sandberg 2009). Denna studie kommer att fokusera på barn i behov av särskilt stöd som har med sig kompletterande överlämningar från förskola till den ordinarie grundskolan. Detta innebär de barn där förskolan redan har upptäckt och påbörjat ett arbete där kontakt med specialpedagog har varit kontinuerligt. Arbetslagen har fått handledning och gjort en handlingsplan med hjälp av specialpedagogen.

1.1.2. Övergångar

Det står i både förskolans läroplan (Skolverket 2018) och grundskolans läroplan (Skolverket 2019) att under övergången ska de berörda skolformerna utbyta kunskaper, erfarenhet och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i barns utveckling och lärande. Det ska även finnas samarbetsformer som syftar till att förbereda barnen och vårdnadshavare inför övergången från förskola till förskoleklass (Skolverket 2019).

1.1.3. Förste förskollärare

Förste förskolläraren¹ ingår i förskolans ledningsgrupp, denna grupp ska systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten. Hen har i uppdrag att säkra den pedagogiska kvaliteten på förskolan genom bland annat kollegialt lärande. Förste förskolläraren ska utgå från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Uppdraget innebär även att den pedagogiska verksamheten utgår från barns lust, nyfikenhet och inflytande. Detta görs genom att förbereda, planera, genomföra, utvärdera och analysera den pedagogiska verksamheten tillsammans med arbetslagen.

1.1.4. Handlingsplan

När arbetslaget på en avdelning på förskolan uppmärksammar att ett barn i barngruppen är i behov av särskilt stöd ska de i första hand göra omedelbara förändringar i miljön. Förändringar som pedagogerna själv kan göra är exempelvis byta sittplats, förberedelser inför aktivitetsbyte,

¹ Förskolechef, sekretessmaterial, 26 november 2019.

tecken som stöd, ljuddämpare på stolsbenen, hörselkåpor och liknande. Om inte de omedelbara förändringarna räcker för att tillgodose barnets behov så går pedagogerna vidare och informerar förskolechefen. Arbetslaget gör då tillsammans med förste förskolläraren på förskolan en kartläggning av förskolans miljö där det är viktigt att belysa vilka miljöer som inte fungerar i mötet med barnet. Därefter görs en efterföljande bedömning av barnets behov i relation till miljön och pedagogerna försöker få fram de bakomliggande orsakerna för barnets behov. Det är efter att de bakomliggande faktorerna har framkommit som det kan göras nya anpassningar i förskolans miljö.

Då insatser och anpassningar som baserats på kartläggningen genomförts och bedömningen därefter visar sig inte ha gett tillfredställande resultat så kan arbetslaget tillsammans med förste förskolläraren upprätta en handlingsplan som förskolechefen ansvarar för. I behov av ytterligare stöd så kan specialpedagog eller eventuellt psykologteam kontaktas. När handlingsplanen skrivs fram ska vårdnadshavare ges möjlighet att delta.

Handlingsplanen är ett dokument som ska användas som ett arbetsverktyg och stöd för förskolans pedagoger så att de kan anpassa verksamheten och erbjuda barnet stimulans och utmaningar utifrån barnets behov av stöd. I handlingsplanen belyses barnets styrkor och intresse för att pedagogerna lättare ska kunna stärka barnet i sin utveckling. Där ska även finnas med en sammanfattning av barnets behov av särskilt stöd, de eventuella tidigare anpassningar som gjorts, de anpassningar som behöver göras samt vilka målsättningar det finns för barnet samt förtydligande av ansvarsfördelning. I handlingsplanen bör det även framkomma i vilka situationer barnet har svårigheter och även om det finns kontakter utanför förskolan så som logoped, habilitering eller psykolog. Handlingsplanen är ett levande dokument som ska utvärderas och uppdateras vid behov².

1.1.5. Riktlinjer för övergång

I den kommun som studien är utförd i finns det specifika riktlinjer för övergången från förskola till skola. Riktlinjerna är utformade av utbildningschefer från förskoleförvaltningen och grundskoleförvaltningen³. I riktlinjerna finns ett avsnitt gällande övergången när det gäller barn i behov av särskilt stöd. De barn som faller inom kategorin barn i behov av särskilt stöd enligt riktlinjerna är bland annat barn som fått stödinsatser i förskolan, har behov av extra anpassningar, nyanlända/gömnda barn som systematiskt flyttar eller är hemlösa, särbegåvade barn eller barn med allergi/i behov av medicinskt behov. I riktlinjerna kan man läsa om en

² Sekretessmaterial, kommunens hemsida 31 december 2019

³ Sekretessmaterial, kommunens hemsida 31 december 2019

kompletterande överlämningsplan som är obligatorisk för övergången från förskola till skola när det handlar om barn i behov av särskilt stöd. I överlämningsplanen ska det fyllas i vilka anpassningar, stöd och behov som barnet har haft på förskolan. Den kompletterande överlämningsplanen innehåller sekretesskyddade uppgifter som kräver samtycke från vårdnadshavare.

1.1.6. Styrdokument

I förskolans läroplan (Skolverket 2018) framkommer det att samverkan mellan bland annat förskolan och förskoleklassen ska på ett förtroendefullt sätt stödja alla barns utveckling och lärande. I både förskolans (Skolverket 2018) och grundskolans (Skolverket 2019) läroplan står det att båda verksamheterna ska inför en övergång utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i barnens utveckling och lärande. Enligt båda läroplanerna skall det även finnas samarbetsformer inför övergångar från förskolan till förskoleklass som hjälper både barn och vårdnadshavare (Skolverket 2018; Skolverket 2019). Förskollärare och lärare från båda verksamheter har ansvar för övergångar och ska särskilt uppmärksamma elever som är i extra behov av anpassningar eller särskilt stöd (Skolverket 2018; Skolverket 2019). Salamancadeklarationen tydliggör rättigheter som barn i behov av särskilt stöd har

elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov” (Svenska Uneskorådet 2006 s. 11.).

I kapitel 1. 8 § av skollagen (SFS 2010:800) beskriver tydligt att utbildningen i hela Sverige ska vara likvärdig och att utbildningen ska ta hänsyn till elevers olika förutsättningar och behov.

1.1.7. Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur samverkan ser ut mellan de olika pedagogerna i övergången från förskola till skola med fokus på barn i behov av särskilt stöd.

Studien behandlar följande frågor:

- Hur beskriver specialpedagoger från förskola och skola att de samverkar vid övergången från förskola till skola?

- Hur beskriver förskolelärare i förskolan att de samverkar vid övergången från förskola till skola?

2. Tidigare forskning

I kommande kapitel presenteras tidigare forskning som är relevant till studiens frågeställningar och syfte.

Ackesjö (2015) jämför i sin studie organisationen kring barns övergång med att lägga ett pussel. Hon menar att rektorerna behöver ta hänsyn till flera olika villkor och förutsättningar som exempelvis barnens tidigare kunskaper, erfarenheter och relationer. Vidare menar Ackesjö (2015) att resultatet från rektorernas hänsynstagande utgör en komplex bild vilken visar att det är många olika faktorer som påverkar organisationen kring barns övergång.

Ackesjö (2014) menar i sin studie att om förskolan har förberedande aktiviteter inför skolforms bytet från förskola till skola så kan barnen lättare förbereda sig inför själva övergången. Vidare i studien ger Ackesjö (2014) förslag på aktiviteter som kan hjälpa barnen och det är att besöka blivande skola med barnen. Besöken kan ge barnen en rimlig förväntan på vad som kommer att komma då övergången sker. Däremot menar Ackesjö (2014) att barnen inte alltid förstår att det är en aktivitet inför deras skolgång utan de ser det endast som en utelek när de är och besöker skolgården. Förskollärarna i förskolan har en viktig roll i att hjälpa barnen att avsluta sin tid i förskolan men även att lyssna till barnens oro eller förväntningar på vad som skall komma (Ackesjö 2014). I samma studie av Ackesjö (2014) skriver hon om den pedagogiska inramningen som elever kan uppleva då de börjar i förskoleklass. Eleverna känner igen sig från förskolans miljö när de kommer upp i skolan. Ackesjö (2014) menar i studien att vissa elever inte uppfattar detta som något positivt då de har en känsla av att skolan ska vara något nytt och spännande och blir på något sätt besvikna när skolan påminner allt för mycket om förskolan.

3. Litteraturgenomgång

I följande avsnitt kommer vi att ta upp den litteratur som är relevant i vår studie. Denna litteratur följs även upp i vår diskussionsdel.

3.1. Övergångar

Under en människas liv tar hen del av övergångar på olika sätt då de träder in i nya roller i samhället (Rogoff 2003 se Lillvist & Wilder 2017, s. 26). Övergångar i ett pedagogiskt sammanhang sker då personer träder in i en ny roll i utbildningsväsendet. Detta sker när barn börjar skolan och blir skolelever. Förändringar som medföljer denna typ av övergång är att föräldrar har skolbarn istället för förskolebarn och att pedagoger blir ”gamla” förskolläraren eller den nya skolläraren. Omställningen från förskolebarn till skolelev förändrar barnets roll och identitet vilket åtföljs utav barnets status, möjlighet och förväntningar (Gabriel & Niesel 2009 se Lillvist & Wilder 2017, s. 26). Lillvist och Wilder (2017) menar att övergångsprocessen börjar redan innan barnet börjat i skolan. Processen påbörjas när det första samtalet mellan föräldrar, barn och pedagoger uppstår kring skolstarten där dem bland annat diskuterar skolval, övergångssamtal, nya miljöer och även skolpersonal. Övergångsprocessen är inte slut när barnet börjar i skolan utan fortsätter tills det uppstår en känsla av tillhörighet i den nya skolmiljön (Lillvist & Wilder 2017). Lillvist och Wilder (2017) har kommit fram till att övergångsperiodens slut är en tidpunkt när alla i barngruppen känner en trygghet i sin nya roll och identitet i den nya skolmiljön. För vissa elever kan känslan av trygghet och tillhörighet uppstå snabbt men för andra barn, speciellt barn i behov av särskilt stöd, kan övergångsperioden vara betydligt längre (Lillvist & Wilder 2017). Övergång för barn kan ske i en så kallad övergångsrit med tre olika faser (van Gennep 1960 se Lillvist & Wilder 2017, s. 26). De tre faserna innefattar separation, övergång och inkorporering. Separation innebär att barnet skiljs åt från en existerande grupp exempelvis att barnet skiljs åt från sin förskolegrupp. Övergång är när barnet kommer som ny till en grupp men ännu inte hittat sin plats som en del av gruppen. Inkorporering sker då barnet har integrerats så pass väl i den nya gruppen att barnet känner en tillhörighet.

3.2. Specialpedagogiskt arbete

Specialpedagogiken har sitt ursprung från den pedagogiska disciplinen där både förskolan och skolan har i ansvar att ge stöd och hjälp till barn/elever med svårigheter (Persson 2008). Den specialpedagogiska professionen har tillkommit för att komplettera den vanliga pedagogiken (Persson 2008). Specialpedagogens uppdrag är att utveckla de olika verksamheterna, både på

organisation-, grupp- och individnivå (Examensförordningen SFS 2011:688). Specialpedagogen bär på ett kunskapsfält där hen har i uppdrag att utveckla personalens arbetssätt med hjälp av olika verktyg där barn i behov av särskilt stöd ska utvecklas utifrån deras förutsättningar (Danielsson & Liljeröth 1996). Specialpedagogen ska utveckla kvalitet i det pedagogiska arbetet genom att skapa en god lärandemiljö för alla. Specialpedagogen ska finnas till som en kvalificerad dialogpartner för både personal och vårdnadshavare. I uppdraget arbetar specialpedagogen med arbetslag men även enskilda lärare. En specialpedagogs arbete innebär bland annat att utveckla arbetssätt och arbetsformer utifrån det enskilda barnets behov samt att upprätta, eventuellt genomföra och utvärdera åtgärdsprogram. På så sätt handleder specialpedagogen arbetslaget till fördjupad kompetens (Palla 2009). Assarsson (2009) skriver att specialpedagogikens utgångspunkt i en politisk teori är att vara lojal mot de utsatta och svaga där eleverna ska få likvärdig utbildning där de kan känna sig delaktiga i samhället. Detta är även vad Salamancadeklarationen strävar efter då de trycker på var människas rätt till utbildning (Svenska Uneskorådet 2006).

3.3. Barn i behov av särskilt stöd

Det har under senare år blivit allt större barngrupper i både förskolan och skolan. Detta påverkar allra mest de barn som är i behov av särskilt stöd och speciellt de barn som ännu inte är diagnostiserade (Bergqvist 2003). När det gäller barn i behov av särskilt stöd anser Sandberg (2009) att det är bättre att förebygga de problem som uppstår än att reparera dem i efterhand. För att förebygga på bästa sätt kan pedagoger införa anpassningar och stöd som riktar sig till alla i barngruppen men även på individnivå. Detta ställer stora krav på pedagogerna i de båda verksamheterna.

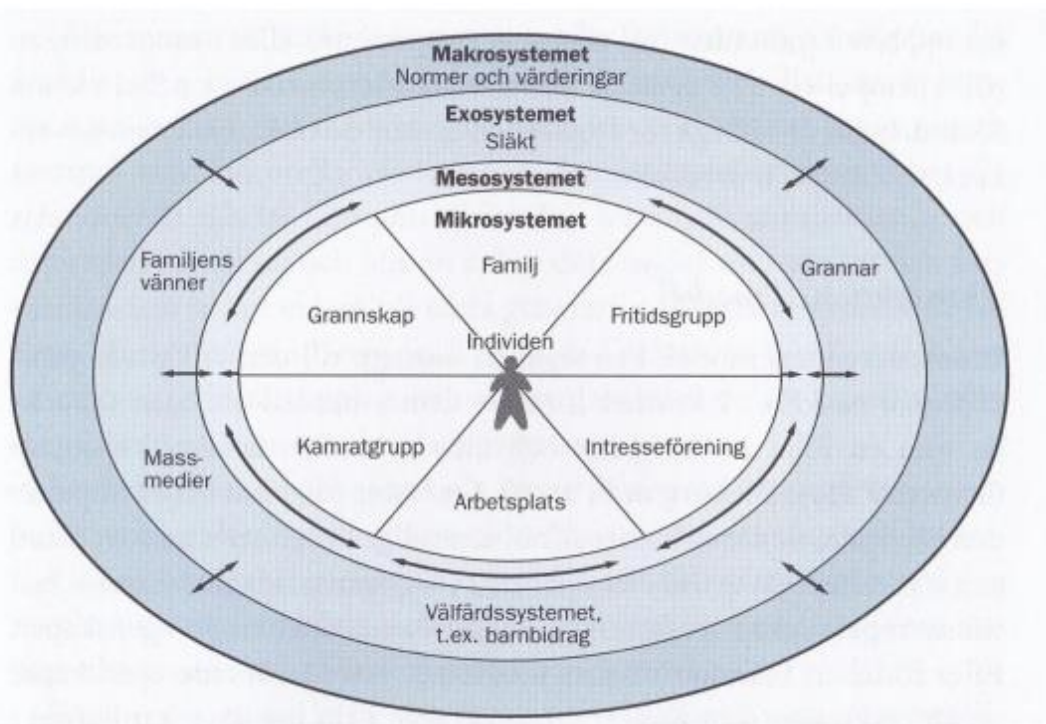
4. Teoretiska utgångspunkter

Här lyfter vi fram de teoretiska utgångspunkterna som kommer vara väsentliga och hjälpa oss att analysera vårt resultat.

Denna studie kommer bland annat ta sitt avstamp i den utvecklingsekologiska modellen grundad av Urie Bronfenbrenner (Lillvist & Wilder 2017). Bronfenbrenner var en psykolog som intresserade sig för barnets utveckling i familjen men även i samhället. Den utvecklingsekologiska modellen visar människans medfödda egenskaper och miljöer den lever i och att utvecklingen sker i samspel med omgivningen. Enligt Urie Bronfenbrenner kan den utvecklingsekologiska modellen vara till hjälp för pedagoger att förstå övergången då övergången är ett komplext och multidimensionellt fenomen som innehåller olika system. Det finns fyra system i modellen, mikrosystem, mesosystem, exosystem och makrosystem (Hwang & Nilsson 2011).

- Mikrosystemet: Här finns de närmsta miljöer som omger barnet. Exempel på dessa kan vara föräldrar, syskon och familjemedlemmarnas ömsesidiga samspel. När detta system fungerar väl och är i balans så mår barnet bra. Det finns också andra närmiljöer som blir viktiga för barnet när det blir äldre, så som förskolan och skolan. I samband med det vidgande mikrosystemet så får barnet fler roller, relationer och sociala situationer att förhålla sig till.
- Mesosystemet: Detta system är ett delsystem som utgörs av kopplingar och förhållanden mellan de olika mikrosystemen. Exempelvis så påverkas inte en elev i skolan endast av det som sker i skolan utan påverkas även utav familjen och vilka vänner eleven har. Således bör de olika aktörerna i mikrosystemet vara i samspel med varandra då de kan vara gynnsamt för barnet.
- Exosystemet: I detta system finns miljöer som barnet själv inte nödvändigtvis är direkt delaktiga i men som ändå indirekt påverkar deras relationer och aktiviteter i mikrosystemet. Till exempel om ett barns vårdnadshavare och logoped inte har en god samverkan kan det leda till att vårdnadshavare inte dyker upp på möten eller att möten avbokas vilket kan påverka barnets möjlighet till progression i sin utveckling.
- Makrosystem: Detta system handlar om större förändringar som påverkar alla individer som lever i samhället. Där till exempel levnadsstandard, familjepolitik och andra kulturella faktorer spelar roll. På 1950-talet skedde det en sådan stor förändring i

samhället då kvinnorna fick komma ut i arbetslivet. Detta påverkade barnets situation och erfarenheter eftersom de då var tvungna att börja barnkrubba (nutidens förskola). Ett annat exempel kan vara hur politiken påverkar utbildningsväsendet på grund av besparingar i ekonomin vilket kan leda till nedskärningar av tjänster på förskola och skola. Detta kan vi se idag i förskolans verksamhet där det endast finns en specialpedagog som ansvarar för flertalet förskolor inom samma område. Det gäller även resurspersonal som är de första tjänsterna som det skärs ner på under svåra ekonomiska förhållanden.

Figur 2.1 Bronfenbrenners utvecklingssekologiska modell (Hwang & Nilsson 2011, s. 73).

Bronfenbrenners modell menar att det är i samspel med miljön runt barnet som påverkar barnet, bland annat med hur och vad barnet utvecklas till. Det är många miljöer som barnet befinner sig i där det finns inlärning och därför kan man inte begränsa sig att studera barnets kunskapsutveckling i enbart en av dessa miljöer (Imsen 2000).

Utifrån en systemteoretisk grundsyn skall alla aktörer samarbeta för att samverka mellan de olika aktörerna ska fungera (Andersson 2009). När en del i systemet påverkas så påverkas alla delar i systemet. Alla som ingår i ett system har någon form av relation till resterande i systemet. Systemteorin ser det mänskliga handlandet som något som uppstår i samspel mellan människor och kan därför inte förklaras av den enskilde individens egenskaper (Andersson 2009). Detta

kan kopplas till övergången från förskola till skola för barn i behov av särskilt stöd då det är av ytterst vikt att alla av systemets aktörer är sammansvetsade. Om inte samverkan mellan alla aktörer finns blir chansen större att hela systemet faller vilket kan leda till att barnets behov inte fullt ut tillgodoses. I ett system har alla olika roller som kompletterar varandra (Andersson 2009).

5. Metod

Denna del kommer att beskriva den valda forskningsmetoden, vilket tillvägagångssätt som används för att samla in empiri samt grunden till studiens urval. Det kommer även att finnas ett förtydligande hur vi har reflekterat över de etiska övervägandena.

5.1. Kvalitativ metod

Studien är en kvalitativ undersökning. En kvalitativ metod ger forskaren en närhet till forskningsobjektet (Magne Holme & Krohn Solvang 1997). Därav används intervjuer som underlag då detta är en god metod för att få fram kvalitativ empiri. Med hjälp av en kvalitativ metod får forskaren en djupare förståelse utav ett fenomen då forskaren sätter sig in i den undersökta situationen (Magne Holme & Krohn Solvang 1997).

5.2. Fenomenologisk forskningsansats

Fenomenologi används för att förstå ett fenomen genom någon annans ögon (Denscombe 2016). Det finns två grundläggande kriterier för att en undersökning med hjälp av en fenomenologisk forskningsmetod ska kunna utredas. Det första kriteriet är att undersökningen endast gäller ett fenomen (Fejes & Thornberg 2019). I denna studien är fenomenet övergången från förskola till skola med fokus på barn i behov särskilt stöd. Det andra kriteriet är att undersökningen ska inrikta sig på det mest väsentliga i den undersökta upplevelsen.

5.3. Semistrukturerade intervjuer

Intervjufrågorna kommer vara semistrukturerade vilket innebär att det ger oss forskare möjlighet till att ställa följdfrågor för att få en djupare förståelse. Intervjuerna kommer att ske i form av fysisk träff där ljudinspelning används som dokumentationsverktyg vilket ger forskarna möjlighet att under intervjun kunna fokusera på samtalet utan att behöva göra anteckningar. Ljudinspelning ger också en permanent och fullständig dokumentation om vad som sägs under intervjun. Varje intervju transkriberades för att det lättare ska kunna göras jämförelser mellan empiri (Denscombe 2016).

5.4. Urval

Studien undersöker en skola och tre närliggande förskolor i en stad i södra Sverige. Vi har valt dessa verksamheter utifrån ett bekvämlighetsurval då det underlättar kontakten för forskarna och även för att det geografiskt sätt hjälper oss tidsmässigt (Denscombe 2016). På grund av det fria skolvalet valdes de tre förskolor ut som skolan får flest barn ifrån. Även det gav en fördel i

tid så att undersökningen kunde utföras inom tidsramen. Specialpedagogerna, förskollärare och eventuella resurspersoner i dessa verksamheter kontaktades då studien fokuserar på deras roll i överlämningen. Sammanlagt intervjuades sex pedagoger från båda verksamheterna. Det var två specialpedagoger från skolan, en specialpedagog från förskolan, två förskollärare från förskolan och en pedagog från förskolan.

5.5. Genomförande

Missivbrevet var det första som skickades ut till förskolornas och skolans rektorer. Därefter inväntades godkännande av rektorn som sedan skickade ut kontaktuppgifter till deltagarna. Deltagarna blev kontaktade via mail där missivbrev och samtyckesblankett bifogades. Samtyckesblanketterna samlades in vid intervjutillfällena och vid telefonintervjuerna skickades blanketterna via post till en av forskarna. När deltagarna hade svarat om de ville medverka eller inte så bestämdes det tidpunkt för fysiska träffar. Dessa träffar skedde på deltagarnas arbetsplatser i ett enskilt rum. All kontakt fram till den fysiska träffen var via mail. För att spara tid delades intervjuerna upp mellan forskarna. Alla intervjuer dokumenterades med hjälp av ljudinspelning på mobiltelefon. Varje intervju varade i cirka 15 min, vilket var mindre tid än tänkt. Det var omöjligt att hitta en tidpunkt för fysisk träff med två utav deltagarna på grund av tidsbrist, personalbrist och andra prioriteringar. Detta ledde till att det gjordes två telefonintervjuer. Telefonintervjuerna gick snabbare än de fysiska intervjuerna och de utfördes i ett enskilt rum. Under en av telefonintervjuerna upplyste deltagaren forskarna om att det fanns riktlinjer för övergången från förskola till skola i den kommun vi utförde undersökningen. Direkt efter telefonintervjun var klar mailade deltagaren dessa riktlinjer till oss. När alla intervjuer var gjorda transkriberades materialet. Under studiens arbetsgång uppkom det några följdfrågor till deltagarna som forskare upplevde viktiga för att förtydliga resultatet. Eftersom det utfördes semistrukturerade intervjuer fanns det möjlighet att återigen kontakta deltagarna. Dessa följdfrågor mailades ut till alla deltagare. Då följdfrågorna skickades ut under jul och nyår inkom endast svar från tre av deltagarna.

5.6. Etiska övervägande

Vetenskapsrådet (2002) har fyra huvudkrav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet som en forskare måste förhålla sig till. Huvudkraven från Vetenskapsrådet (2002) har som syfte att skydda deltagarna samt ställa krav på forskarnas förhållningssätt för att arbeta fram en studie av god kvalitet.

Vi tog hänsyn till informationskravet då vi skickade ut ett missivbrev om oss, vårt arbete, hur och varför vi vill ta hjälp av de berörda. Med detta försäkrade vi oss om att deltagarna fick den information de behövde för att förstå syftet med studien och deras personliga deltagande. Kortfattat innebär samtyckeskravet att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan utan att detta påverkar deltagaren negativt. I denna studie fick deltagarna en samtyckesblankett för att ge oss forskare medgivande till att delta i studien. Ytterligare har vi försäkrat deltagarna om konfidentialitets- och nyttjandekravet genom att tala om att all information som används i studien är till för att belysa syftet. Vi gjorde deltagarna medvetna om att allt inspelat material försvaras på säkert ställe i forskarnas ansvar och att detta material kommer att förstöras så fort studien är genomförd. Alla deltagare fick innan undersökningen började veta att deras medverkande förblir anonym igenom hela undersökningen.

5.7. Analys av empiri

Studiens analysprocess behandlar fem olika steg (Fejes & Thornberg 2019). Det första steget är *bestämning av helhetsbetydelsen* vilket innebär en översiktlig genomgång av den insamlade empirin. Efter varje avslutad intervju lyssnades ljudinspelningarna igenom för att transkriberas. Varje intervju skrevs ut i pappersform för att ge oss forskare en överblick och för att lättare analysera empirin. Steg två i analysprocessen innebär *avgränsning av meningsbärande enheter* där forskarna gör en detaljerad läsning av varje intervju för att kunna bryta ner de i olika delar. (Fejes & Thornberg 2019) Här tas det ut relevanta citat från intervjuerna. Dessa citat visar på olika upplevelser av det undersökta fenomenet. De valda citaten i studien används för att ge läsaren en direkt koppling i resultatet och även för att öka trovärdigheten i studien. *Transformerering av vardagliga beskrivningar* är det tredje steget i analysprocessen (Fejes & Thornberg 2019). De meningsbärande enheterna som valdes ut i steg två analyseras mer djupgående i detta steg. Forskarna reflekterar över varje utvalda citat där de gör om de vardagliga beskrivningarna till kortare och mer precisa uttalanden. Steg fyra i analysprocessen är *framställning av fenomenets situerade struktur* vilket innebär att det transformerade meningsenheterna sätts ihop till ett sammanfattande stycke (Fejes & Thornberg 2019). I detta steg tas eventuella irrelevanta och upprepanande citat bort. Det femte och den sista steget i analysprocessens är *framställning av fenomenets generella struktur* (Fejes & Thornberg 2019). I detta steg analyseras de situerade beskrivningarna från steg fyra. Syftet med det femte steget är att bestämma centrala kategorier utifrån beskrivningarna. Kategoriseringen är en process som sker succesivt från steg tre till steg fem. Vi utgick från de valda citaten samt studiens

forskningsfrågor för att kategorisera empirin, detta underlättar även synliggörandet av studiens resultat.

6. Redovisning av resultat

I detta kapitel kommer det att redovisas en sammanfattning av de sex utförda intervjuerna samt en analys av resultatet. Resultatdelen består av redovisningarna från de utförda intervjuerna med förskollärare från förskolorna samt specialpedagoger från båda verksamheterna. Kapitlet börjar med att analysera specialpedagogernas uppfattning gällande deras roll i övergången. Vidare kommer en analys av förskollärarnas roll i övergången. Som avslut lyfts samtliga pedagogers synpunkter och åsikter om övergången.

6.1. Specialpedagogernas roll vid samverkan

Specialpedagogernas syn

Samtliga specialpedagoger berättar att de enbart kopplas in i övergången då det finns barn i behov av särskilt stöd som har en upprättad handlingsplan från förskolan. Specialpedagogerna har en överlämnande roll där de för vidare information gällande anpassningar för enskilda barn som förskolan har arbetat fram. Detta görs i samtycke med vårdnadshavarna. Specialpedagoger från båda verksamheter är med på alla möten som sker kring övergången när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Andra aktörer som närvarar på dessa överlämningsmöten är förskollärare/pedagog från förskolan, biträdande förskolechef och biträdande rektor från skolan. I vissa fall är även skolsköterskan med och vid fåtal fall har förskollärare från skolan varit med. Samarbetet mellan specialpedagogerna från de båda verksamheterna sker som regel endast vid dessa möten. Dock finns det undantag där vårdnadshavare har gett tillåtelse till specialpedagogen i skolan att kontakta förskolans specialpedagog. Detta ger specialpedagogen från skolan en möjlighet att få en djupare förståelse kring olika anpassningar för eleven.

Förskollärarnas syn

Samtliga förskollärare berättade att specialpedagog från förskolan och skolan är med på övergångsmöte. Vidare förtydligar förskolelärarna att specialpedagogen från förskolan har ansvaret för att lämna över handlingsplaner och eventuellt andra viktiga dokument. Förskollärarna menar att specialpedagogerna från skolan är mer där för att lyssna in och ställa frågor angående de blivande elever som behöver fortsatt särskilt stöd i skolan. En av förskollärarna från förskolan beskriver skolans specialpedagogers roll som ett stöd där förskollärarna kan luta sig emot i frågor angående bland annat oroliga vårdnadshavare. Förskolläraren beskriver hur hen kan ta kontakt med specialpedagogen från skolan för att hantera situationer kring oroliga vårdnadshavare.

Förskollärare 1:

Mamman var lite oroliga för flickan [...] och så gjorde jag det och då bestämde vi vilken klass hon skulle gå i så då visste lärarna också det.

6.2. Förskollärarens roll vid samverkan

Förskollärarnas syn

Enligt de förskollärarna från förskolan som blev intervjuade så berättade dem att de utarbetar en handlingsplan tillsammans med förste förskollärare på förskolan och eventuellt förskolans specialpedagog för det enskilda barnet då förskolläraren har en nära relation till barnet. Förskollärarens kunskaper och information om barnet tas tillvara på för att ge en utförlig beskrivning av barnets styrkor, behov och anpassningar. Förskollärarna från förskolan sitter med i mötena kring övergången för att delge sina kunskaper om barnet i fråga.

Specialpedagogers syn

I intervjuerna med specialpedagoger från förskolan och skolan framkom det att det endast är förskollärare från förskolan och specialpedagoger från båda verksamheterna som sitter med i övergångsmötet. Specialpedagogen från förskolan uttryckte att i vissa fall så klarar förskolläraren från förskolan av att ha ansvar för övergången själv och då ansåg specialpedagogen att hon inte hade behövt vara med.

6.3. Specialpedagogers syn på samverkan vid övergången

Alla intervjuade specialpedagoger har berättat på olika sätt att den enda förutbestämda samverkan som sker mellan förskola och skola är själva övergångssamtalet, där aktörer från båda verksamheter sitter med och skolan får information om blivande elever i behov av särskilt stöd som har handlingsplan.

Specialpedagogen från förskolan ansåg att det idag finns så många fler barn som är i behov av särskilt stöd vilket resulterar i att hens arbetsbelastning ökar. Specialpedagogen i förskolan

berättar vidare att förskolans organisation har diskussioner om hen verkligen behöver sitta med på alla dessa överlämningar. När det gäller diagnoser som bland annat lättare språkstörning så anser specialpedagogen att förskolläraren från förskolan skulle kunna ha eget ansvar för dem överlämningarna. Specialpedagogen uttrycker att i de specifika fallen är förskollärarens kompetens och kunskap tillräckliga för att ta hand om överlämningen utan specialpedagogens närvaro. Specialpedagogen menar med detta att hens arbetsbelastning hade minskat vilket resulterar i att specialpedagogen hade kunnat fördela sin tid mer likvärdigt bland de barn som har handlingsplan.

Specialpedagogen från förskolan anser att efter överlämningssamtalet så är det upp till skolan om de vill ha fortsatt samarbete. Förskolan tar inte upp den kontakten enligt hen. Båda specialpedagogerna från skolan svarade ett tydligt nej på frågan om det finns ett samarbete mellan specialpedagogerna i de olika verksamheterna efter det att barnen börjat i skolan. Däremot berättar båda specialpedagogerna att de har varit med om möten både innan och efter själva överlämningssamtalet. Specialpedagog 3 berättade om mötet innan överlämningssamtalet där fokuset låg på att lära känns eleven i sin trygga förskolemiljö samt för att prata om hur skolan kunde arbeta med elevens svårigheter. Specialpedagog 2 berättade om ett samarbete mellan förskola och skola efter eleven börjat förskoleklass. Hen beskrev att samarbetet skedde i form av ett möte som grundade sig i att skolan behövde stöd från förskolan med att hitta strategier och verktyg för att underlätta elevens skolgång.

Specialpedagog (i skolan) 3:

Två specare från skolan borta på förskolan för besök. För att få just, eftersom det var så speciellt också. Där ville man ju helst ha den personen med hit här, att hon skulle jobba här också för "hon gör det ju så bra" och så vidare. Så det var mycket för att bolla de grejerna.

Specialpedagog (i skolan) 2:

Jag, via föräldrarnas godkännande, kontaktade specialpedagogen en bra bit in i höstterminen i förskoleklassen där de kom och hade ytterligare ett överlämningsmöte där vi hade ett, vi ville få en samsyn kring den här eleven.

Under intervjun med specialpedagogen från förskolan så berättar specialpedagogen att hen anser att det som är viktigt att tänka på i övergången från förskola till skola specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Det är viktigt med ett salutogen perspektiv vilket betyder att pedagogerna ser vad de kan göra för förändringar i miljön för att hjälpa barnet istället för att se barnet som svårigheten. Pedagogerna fokuserar på det som är positivt istället för vad som anses vara fel.

Specialpedagog (i förskolan) 1:

Det är framförallt att se till barnets anpassningar och inte se barns svårigheter, att man, fokus på det salutogena perspektivet, vad kan vi göra för att hjälpa barnet så att man inte hamnar ett ”detta är ett jobbigt barn” utan att så här kan man jobba liksom.

Det som specialpedagog 2 från skolan ansåg vara viktigt var att ha i åtanke att barnen utvecklas och förändras mycket under sommaren innan de börjar i skolan. Hen menar att informationen pedagoger på skolan får från överlämningsmötet kan vara annorlunda än hur eleven uppfattas av pedagoger när eleven börjat skolan. Därför bör pedagogerna i skolan vara lyhörda när de tar emot barn i behov av särskilt stöd för lära känna barnet och för att skapa sin egna bild av barnet och barnets behov.

Specialpedagog (i skolan) 2:

Svårigheterna kan följa med men kan yttra sig olika eller så kan de bli nedtonade, det tycker jag är jätteviktigt.

En annan viktig aspekt i övergången som specialpedagog 3 från skolan nämnde var skillnaderna i miljöerna i de båda verksamheterna. Hen menade att de anpassningar som var gjorda i förskolan kanske inte passade i skolan då miljöerna ser mycket annorlunda ut.

Barngruppsstorleken, lokaler, personal samt anpassningar var faktorer som specialpedagogen tog upp. Hen berättade att förskolan hade större lokaler och en bättre möjlighet till att skapa en-till-en-situationer med barn i behov av särskilt stöd. Däremot ansåg hen att det var viktigt att notera anpassningar som fungerat väl i situationer som uppkommit i förskolan men att göra om anpassningarna så att de lämpar sig efter skolans miljö.

Specialpedagog (i skolan) 3:

Vi måste sätta det till vår situation [...] blir alltid väldigt annorlunda när de kommer upp här. Det är en helt annan miljö, det är mycket större barngrupper.

6.4. Förskollärarnas syn på samverkan vid övergången

En utav förskollärarna i förskolan beskriver samverkan med skolan som god. Hen berättar även att hen själv arbetat på skolan som hens förskola samverkar med och att det säkerligen spelar roll. Vidare berättar samma förskollärare att hen och de blivande skolbarnen brukar hälsa på skolan de ska gå på, få se lokalerna, utemiljön och även träffa på lite personal.

Pedagogen i förskolan uttrycker sin missnöjdhet med hur inskolningen har förändrats under de åren hen har varit verksam. Hen anser att inskolningstiden har förminskats rejält vilket hen anser ger negativa konsekvenser specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Hen beskriver att från början var inskolningen tre dagar lång där barnen hälsade på skolan med både pedagoger från sin förskola och även sina föräldrar. Detta minskade senare till två dagar som längre fram minskade till endast en dag. Hen berättade att idag är inskolningen endast tre timmar lång och vårdnadshavarna är inte närvarande då de är på möte med skolledningen vid samma tidpunkt. Pedagogen berättar att denna tretimmarsinskolning sker på våren, i maj månad.

Pedagog 1:

Men sen kommer de ju augusti och att du har varit där i 3 timmar på skolan...är det då ett barn som har bekymmer och lite svårigheter så tycker jag att det är alldeles för kort tid.

6.5. Förändringar för att förbättra kvalitén i övergången

På intervjufrågan om förändringar i övergången hade majoriteten av deltagarna tankar om förändringar som hade bidragit till en förbättrad kvalitét av övergången.

Pedagog 1 i förskolan nämner i sin intervju vikten av ett uppföljningssamtal. Med detta menar hen att en bit in i terminen kunna ha en uppföljning av övergången där främst skolans pedagoger kan få möjligheten att ställa frågor som kan ha uppkommit efter det att eleverna börjat skolan. Detta för att pedagog 1 menar att under överlämningsmötet får pedagoger en massa information på papper om barnet men har ännu inte skapat någon relation till barnet.

Pedagog 1

Att ha en uppföljning tycker jag ”hur har det gått” om nån månad när barnet hunnit bli lite varm i kläderna på sin plats så träffas man igen och så kan diskutera här möter jag lite, vad gjorde ni och vad tycker du?

Specialpedagog 3, i skolan, uttrycker att hen anser att överlämningen sker allt för sent. Hen menar att när pedagogerna får information angående eleverna där det kanske uppkommer tankar och funderingar som gör att pedagogerna vill få möjlighet att träffa barnet i förskolemiljön. När pedagogerna fått information på överlämningsmötet så är det allt för kort tid att arrangera ett sådant möte på förskolan.

Specialpedagog 3

Överlämningarna sker lite för sent ofta för när det då dyker upp det här ”mm den här eleven skulle jag vilja se” så har man ofta väldigt kort om tid att hinna arrangera något sånt där man kan gå och besöka förskolan.

6.6. Följdfrågor

Under analysen av resultatet uppkom det följdfrågor hos oss forskare som ansågs vara viktiga för studiens resultat. Därför kontaktades deltagarna i efterhand via mail för att få svar på dessa frågor. De tre följdfrågorna lyder:

1. Vem har bestämt att det endast är barn med handlingsplan som får en samorganiserad överlämning?
2. Vem bestämmer hur överlämningen ska se ut?
3. Finns det några generella riktlinjer för överlämning i kommunen?

Dessa frågor besvarades endast av tre av deltagarna. Svaren som inkom var mycket otydliga där deltagarna inte riktigt visste svaren på frågorna. Två av deltagarna svarade på fråga ett att bestämmelserna kommer högre uppifrån men visste inte exakt vem som hade bestämt detta och att besluten gäller hela kommunen. Gällande svar på frågor två och tre så visste inte deltagarna svaret.

6.7. Sammanfattande analys av resultat

Utifrån en systemteoretisk grundsyn bör alla berörda aktörer vara sammansvetsade för att övergången från förskola till skola ska ske på bästa sätt för barn i behov av särskilt stöd. I studiens resultat framkommer det dock att aktörerna inte är så pass sammansvetsade så som de bör vara för att samverkan ska nå sin potentiella kvalitet och värde vilket leder till att barnets behov inte blir tillgodosedda. Däremot uttryckte varje deltagare vikten av en god samverkan i övergången, specifikt för barn i behov av särskilt stöd. Övergången är ett system där alla aktörer har roller som kompletterar varandra vilket innebär förskola, skola och vårdnadshavare är lika betydelsefulla. Utifrån intervjuernas resultat menar deltagarna att betydelsen av de kompletterande rollerna i en övergång för barn i behov av särskilt stöd är oerhört viktig.

Denna studie fokuserar på samspelet och samverkan mellan de olika aktörer som är inblandade i övergången från förskola till skola för barn i behov av särskilt stöd. Resultatet kopplas till hur de olika systemen i utvecklingsekologiska modellen påverkar barn i behov av särskilt stöd under övergången från förskola till skola. I *mikrosystemet* finns barnets närmiljöer såsom förskola, skola och vårdnadshavare. För att det ska underlätta för barnets övergång från förskola till skola så är det viktigt att de personer som har en nära relation till barnet har ett ömsesidigt samspel och enligt *mikrosystemet* blir detta samspel nödvändigt. I intervjusvaren från

deltagarna kan det bekräftas att båda verksamheterna anser att samverkan är viktigt. *Mesosystemet* utgör kopplingarna mellan de olika *mikrosystemen*. Vårdnadshavare är en viktig närmiljö i *mikrosystemet* och utifrån resultatet av intervjuerna inkluderar pedagogerna vårdnadshavare i övergången från förskola till skola specifikt för barn i behov av särskilt stöd. En av specialpedagogerna nämner att förskolläraren i förskolan har en närmre relation till ett barn i behov av särskilt vilket gör att förskollärarens närvaro är betydelsefull. Specialpedagogen menar att kunskapen om barnet som förskolläraren besitter är större än den specialpedagogen har då förskolläraren är med barnet under hela dagen i verksamheten. Enligt *mesosystemet* blir kopplingarna mellan specialpedagogen och förskolläraren viktig då ett fungerande samspel blir gynnsamt för barnet i övergången. *Exosystemet* är det tredje systemet i den utvecklingsekologiska modellen som handlar om miljöer som barnet inte nödvändigtvis är delaktiga i men ändå blir indirekt påverkade av. En av deltagarna nämnde att överlämningsmötet sker allt för sent. Detta kan kopplas till *exosystemet* då rutinerna för överlämningsmötet bestäms av rektorer (en miljö barnet inte är delaktig i) men ändå påverkar barnet indirekt. I studiens resultat tydliggörs det att övergången påverkas av de olika systemen i den utvecklingsekologiska modellen och hur viktigt det är att de är i harmoni.

Sammanfattningsvis visar resultatet att det är viktigt att det finns en samverkan och samarbete mellan aktörerna i övergången från förskola till skola. Detta är i enlighet med *mesosystemet* då kopplingar mellan aktörerna fungerar. Om samverkan och samarbetet inte fungerar så finns det en risk att barn i behov av särskilt stöd inte får de förutsättningar som de behöver för att deras utveckling ska gå framåt. När det brister i samverkan mellan aktörerna kan det hända att den viktiga dokumentation och handlingsplan som upprättats under förskoleperioden inte når skolans pedagoger. Detta betyder att skolans pedagoger inte känner till barnets svårigheter utan får börja från början genom att skapa nära relationer och testa sig fram till vilka anpassningar och stöd som fungerar bäst för eleven. Detta är ett stort tidskrävande arbete som tar en dyrbar tid från barnets fortsatta utveckling.

7. Diskussion

I detta avslutande kapitel kommer det att diskuteras studiens valda metod och de förändringar som har gjorts under studiens arbetsgång. Vidare kommer kapitlet att ha en resultatdiskussion där resultatet diskuteras med koppling till tidigare forskning, styrdokument och studiens valda teoretiska ansats. Som avslut lyfts även tankar, tolkningar och förslag till vidare forskning.

7.1. Metoddiskussion

Efter undersökningens slut upplevs det att den valda metoden i form av kvalitativ undersökning där semistrukturerade intervjuer användes och passade väl till studiens syfte och frågeställning. Semistrukturerade intervjufrågorna gav möjlighet till att vidareutveckla intervjuerna beroende på deltagarnas svar. På så sätt blev deltagarnas svar ett mer ingående underlag till diskussionen som hjälpte till för att kunna analysera resultatet.

I undersökningsstadiet där det var planerat personliga intervjuer fick det göras två telefonintervjuer på grund av tidsbrist då det inte gick att få ihop en personlig träff med två utav deltagarna. Tidsbristen berodde på olika faktorer bland annat att forskarna var ute på VFU, personalbrist i verksamheterna hos deltagarna och även att deltagarna hade många andra uppdrag att förhålla sig till. I analysen av underlaget från intervjuerna så syns det att det är liknande underlag oberoende på fysisk träff eller telefonintervju. Däremot hade det hade varit smidigare för forskarna men även för deltagarna med telefonintervjuer. Tidsmässigt hade telefonintervjuer varit smidigare då det kan vara lättare att hitta en tid som passar båda parter och även geografiskt sett då det även tar tid att ta sig fram och tillbaka till de olika intervjupersonerna.

Under analysen av resultatet uppkom det följdfrågor som ansågs vara intressanta för studien och därför kontaktades deltagarna i efterhand för att ta del av deras svar kring ytterligare tre frågor. Deltagarna kontaktades via mail för att dem skulle besvara följdfrågorna. De tre följdfrågorna lyder: Vem har bestämt att det endast är barn med handlingsplan som får speciell överlämning? Vem bestämmer hur överlämningen ska se ut? Och Finns det några generella riktlinjer för överlämning i kommunen?

Valet att intervjua olika yrkeskategorier var bra på så sätt att det gav forskarna en inblick från olika håll. Däremot hade det varit bra att ha tagit med förskollärare från skolan för att få ytterligare en syn av samverkan.

7.2. Resultatdiskussion

Studiens syfte är att undersöka hur samverkan ser ut mellan de olika pedagogerna i övergången från förskola till skola med fokus på barn i behov av särskilt stöd. För att kunna undersöka hur samverkan ser ut utgår vi ifrån två forskningsfrågor. Hur beskriver specialpedagoger från förskola och skola att de samverkar vid övergången från förskola till skola? Hur beskriver förskolelärare i förskolan att de samverkar vid övergången från förskola till skola? Våra intervjufrågor var riktade specifikt till förskollärare och specialpedagog i förskolan och specialpedagoger i skolan. Vi valde dessa två yrkeskategorier eftersom vi anser att de har det övergripande ansvaret i övergången.

Forskning (Ackesjö & Persson 2014; Lumholdt 2015; Lutz 2013; Persson 2008) har tidigare undersökt övergången när det gäller alla barn, att övergångar generellt sett spelar stor roll men det spelar olika stor roll för olika barn. De barn som är mer sårbara är också mer känsliga för övergångar (Koch 2017). Barnen tar med sig sina upplevelser av övergången till nästa steg. Detta gäller både de positiva och de negativa upplevelserna (Koch 2017). Studier som återges visar att pedagoger från båda verksamheter inser vikten av en god samverkan vid övergången från förskola till skola. Däremot visar resultatet att det inte finns en lika god samverkan vid övergången som det tidigare funnits. Stendahl (2017) nämner att Folkhälsomyndigheten och Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin lyfter att rutiner för övergången mellan förskola och skola är viktiga för barns psykiska hälsa. Enligt Lillvist och Wilder (2017) är övergången från förskola till skola en redan stor omställning i barnets liv och menar att det har ännu större betydelse för barn i behov av särskilt stöd. Organisationen kring barns övergång är viktig då rektorerna behöver tänka på flera olika faktorer som är avgörande i planeringen av övergången (Ackesjö 2015). Här behövs barnens tidigare kunskaper, erfarenheter och relationer tas till vara på så att övergången sker på bästa möjliga sätt (Ackesjö 2015). Om rutiner och övergångsarbetet inte är väl planerat kan detta leda till att pedagoger från skolan inte kan ta upp det fortsatta arbetet från förskolan utan istället måste fokusera på att börja från början med att hitta vilka anpassningar och rutiner som passar för just det barnet. Vidare berättar Stendahl

(2017) att övergångsperioden kan ta olika lång tid och speciellt tar den längre tid för barn i behov av särskilt stöd. En av deltagarna nämner att inskolningstidens betydelse för barn i behov av särskilt stöd är av stor vikt. Vidare berättar hen att inskolningstiden har minskats rejält med tiden. Hen anser att detta har en negativ påverkan på barn i behov av särskilt stöd. Ackesjö (2014) tar upp i sin studie om de förberedande aktiviteterna som förbereder barnen inför skolformsbytet. Hon menar att dessa aktiviteter kan underlätta övergången för somliga barn. De aktiviteter som Ackesjö (2014) tar upp är bland annat att hälsa på skolan. Då inskolningstiden har minskat enligt deltagaren i studien så finns det inte lika mycket tid för de förberedande aktiviteterna. Minskandet av de förberedande aktiviteterna kan ha en negativ påverkan på de blivande eleverna och allra mest de barn som är i behov av särskilt stöd. Utifrån resultatet framkommer det att närmiljön är viktigt för barn i behov av särskilt stöd och att inskolningsperioden inte är tillräckligt lång för att dessa barn ska hinna skapa någon form av relation till sina blivande lärare i skolan. Övergångsprocessen börjar redan i förskolan men den är inte slut när barnet börjat skolan utan övergångsprocessen avslutas när barnet känner en känsla av tillhörighet i den nya skolmiljön (Lillvist & Wilder 2017). Konsekvensen av en kort inskolningsperiod kan innebära att pedagoger i skolan inte bemöter barnet på dess rätta utvecklingsnivå vilket kan leda till att barnet backar eller stannar i sin utveckling. Detta kan skapa ytterligare oroligheter och otrygghet för både barn, vårdnadshavare och även pedagoger.

Styrdokument från båda verksamheterna (Skolverket 2018; Skolverket 2019) beskriver vikten av övergång, med fokus på förskolläraren och lärarens roll och ansvar. Studiens resultat visar på att lärare från skolan inte är med vid övergångsmötet och detta innebär dels att läroplanerna (Skolverket 2018; Skolverket 2019) inte följs och dels att det blir ännu ett led där informationen från övergångsmötet måste nå ut i andra hand till lärarna i skolan. Läroplanerna (Skolverket 2018; Skolverket 2019) från varken förskolan eller grundskolan nämner specialpedagogers roll i samverkan vid övergången, däremot går det att tolka in specialpedagogernas roll såsom det beskrivs med fungerande samarbetsformer för barn och vårdnadshavare vid övergången från förskola till skola.

Det framkommer i vår studies resultat att idag är det endast de barn i behov av särskilt stöd som har handlingsplan från förskolan som får speciella övergångar till skolan. Men finns det inte fler barn i behov av särskilt stöd som inte har handlingsplan från förskolan men ändå skulle behövt ha en specifik övergång? Utifrån resultatet finns det en samverkan men den verkar inte

så inarbetad utan svaren visar att det veckor finnas lite olika rutiner kring hur övergången genomförs. Resultatet från studien bekräftar att övergången har med tiden förändrats där bland annat inskolningstiden har förkortats och de olika aktörernas roller har förändrats genom att förskollärarna från skolan inte är delaktiga under övergångsmötet. Övergångsprocessen som studien har fokuserat på är relativt ny och deltagarna anser att övergångsprocessen inte är utvärderad tillräckligt för att bli implementerad som arbetssätt i den undersökta kommunen. Hur kan båda verksamheterna garantera att barn i behov av särskilt stöd får en likvärdig utbildning om övergångsprocessen förändras kontinuerligt utan utvärdering? Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska det finnas en likvärdig utbildning oberoende på var du bor i Sverige. På grund av den konstanta förändringen i övergången så kan verksamheterna inte med säkerhet garantera att det kommer se likadant ut vid varje övergång och därför kan framtida resultat från liknande forskning se annorlunda ut. Det studien har forskat fram är inget fast resultat utan kan ändras med tid och beroende på kommunernas olika riktlinjer.

Specialpedagogerna nämner i deras intervjuer att de endast kopplas in när det handlar om barn i behov av särskilt stöd. Specialpedagogernas roll är att arbeta tillsammans med arbetslaget och förskollärare för att upprätta handlingsplan och vara med på övergångsmöten (Palla 2009). Specialpedagogen hjälper arbetslaget att få en förståelse av barnets svårigheter och hur svårigheterna kan bemötas och motverkas. Enligt det relationella perspektivet så samspelar specialpedagogiken med den övriga pedagogiska verksamheten där man kan se hur miljön påverkar barns relationella förutsättningar (Palla 2009). Den specialpedagogen som intervjuades från förskolan förhåller sig till det relationella perspektivet då hen beskriver hur viktigt det är med ett salugent synsätt där pedagogerna ser möjligheter i att förändra och anpassa miljön för barn i behov av särskilt stöd. På så sätt läggs svårigheterna och problemen i miljön och inte hos det enskilda barnet.

Under intervjuerna som framgår ovan att vid övergången kopplas endast specialpedagogerna in för barn i behov av särskilt stöd som har handlingsplan och detta får oss att fundera, vem är det som har bestämt detta? Enligt kommunens riktlinjer⁴ vid övergång från förskola till skola nämns det ingenstans om att det är en handlingsplan som avgör vem som får en speciell övergång. Däremot beskriver riktlinjerna de olika kategorierna som innefattar barn i behov av särskilt

⁴ Sekretessmaterial, kommunens hemsida, 31 december 2019

stöd. Förskolans specialpedagog berättar i intervjun att hen har inför den senaste överlämningen 26 barn i behov av särskilt stöd med handlingsplaner. Hen berättar att varje barns överlämning tar cirka en timme. I riktlinjerna⁵ för övergången från förskola till skola i den undersökta kommunen står det att det är obligatoriskt med en överlämningsplan för barn i behov av stöd. Denna överlämningsplan innehåller sekretesskyddade uppgifter där det bland annat står om vilken typ av behov, stöd och anpassningar barnet har haft i förskolan och kräver samtycke från vårdnadshavare. Ingen av deltagarna vid de undersökta förskolorna nämner överlämningsplanen utan pratar mer utifrån en handlingsplan och att det enbart är barn i behov av särskilt stöd som har handlingsplan som får överlämnande. Efter analysen av intervju svaren så hittade vi olikheter kring deltagarnas uppfattning om dokumentationen som ska medfölja vid övergången. Deltagarna benämner dokumentationerna på olika sätt, några använder ordet handlingsplan medan andra benämner det som kompletterande blanketter. Detta kan göra det svårt för oss att tolka vad deltagarna menar då vi utgått från att detta är två skilda dokumentationer som används på olika sätt. Handlingsplanen är mer som ett arbetssätt för förskolan under barnets förskoltid medan kompletterande blanketten är en obligatorisk blankett som fylls i vid övergången och skall lämnas till skolan.

Borde det inte finnas en övergång för barn som förskolpedagogerna anser vara i behov av särskilt stöd som inte kräver en handlingsplan? Skolverket (2018; 2019) skriver att både förskollärare och lärare från båda verksamheter har ansvar för övergångar och ska särskilt uppmärksamma elever som är i extra behov av anpassningar eller särskilt stöd. Här nämns det inget om att det behövs en handlingsplan. Går då utbildningsväsendet emot det som står i läroplanerna? För att det idag finns barn som pedagoger anser vara i behov av särskilt stöd och behöver en speciell överlämning för att kunna få det stöd de behöver i skolan. Ett större samarbete mellan förskola och skola främjar arbetet för likvärdiga riktlinjer och rutiner för hela Sverige. Genom att de inblandade aktörerna är medvetna om att det finns riktlinjer och att aktörerna följer dem på ett professionellt sätt så höjs även likvärdigheten i landet.

⁵ Sekretessmaterial, kommunens hemsida, 31 december 2019

7.3. Slutdiskussion

Utifrån studiens diskussion anser vi att det behövs göras ändringar vid övergången, speciellt för barn i behov av särskilt stöd. Förändringar som skulle kunna förbättra övergången är bland annat att kravet på handlingsplan försvinner då det finns fler barn utan handlingsplan som är i behov av särskilt stöd. Efter upptäckten av kommunens riktlinjer och deras beskrivning av barn i behov av särskilt stöd har vi uppmärksammat att det finns en brist vid övergången.

7.4. Framtida forskning

Under studiens gång så upptäckte vi följdfrågor som skulle vara bra att ha med i intervjuerna för att förtydliga studiens resultat samt för att klargöra var ansvaret ligger. De tre följdfrågorna lyder: Vem har bestämt att det endast är barn med handlingsplan som får speciell överlämning? Vem bestämmer hur överlämningen ska se ut? Och Finns det några generella riktlinjer för överlämning i kommunen? Detta kan vara till hjälp för framtida forskning då de kan på ett djupare plan granska utbildningsförvaltningen. Det hade även varit intressant att utföra vår studie i fler verksamheter, både i samma kommun men även nationellt, för att kunna se hur likvärdigheten ser ut. Detta för att både förskolan och grundskolans läroplan lägger stor vikt vid just likvärdig utbildning för alla barn. Samt att det skulle vara intressant att få höra skolans förskolelärares syn på samverkan och övergången då deras roll kan skilja sig från kommun till kommun och även från skola till skola.

För att fördjupa sig och vidare forska i denna studien skulle forskare kunna vara med barn i behov av särskilt stöd under ett års tid, från deras sista termin i förskolan och genom deras första termin i skolan. Detta för att på ett djupare plan kunna se hur övergången påverkar just barn i behov av särskilt stöd.

Referenser

- Ackesjö, H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränser, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Diss. Kalmar: Linnéuniversitetet, 2014. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:738484/FULLTEXT01.pdf?fbclid=IwAR0LwzyxMJWjgRJM7AJRgApZ4tsdlljA8-4t1ENXaSt1-85qrIFOuO1b5eg> [2020-01-18].
- Ackesjö, H. & Persson, S. (2014). Barns erfarenheter av sociala gemenskaper i övergångarna till och från förskoleklass. *Pedagogisk Forskning i Sverige* årg 19 nr 1 2014 issn 1401-6788.
- Ackesjö, H. 2015. Den komplexa väven: att organisera för barns övergångar till och från förskoleklass. *Nordisk Barnehageforskning* vol. 11. <http://dx.doi.org/10.7577/nbf.1323> [2020-01-18].
- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar*. 2., [förändrade] uppl. Stockholm: Liber.
- Andersson, I. (2009) *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag.
- Assarsson, I. (2009). *Utmaningar i en skola för alla: några filosofiska trådar*. Stockholm: Liber.
- Bergquist, S. (2003). *Att möta barn i behov av särskilt stöd*. 5., [aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.
- Danielsson, L. & Liljeroth, I. (1996). *Vägval och växande: förhållningssätt, kunskap och specialpedagogisk för yrkesverksamma hjälpare*. 2., [rev. och uppdaterad] uppl. Stockholm: Liber.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Examensförordningen SFS 2011:688. *Svensk författningssamling*. (1825–2018). Stockholm: Svensk författningssamling.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3 Stockholm: Libe
- Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Imsen, G. (2000). *Elevens värld: introduktion till pedagogisk psykologi*. 3., [uppdaterade och utvidgade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Koch, E. (2017). "Snubbelsteg" är svåra att reparera. Förskolan. 7 Augusti <https://forskolan.se/snubbelsteg-ar-svara-att-reparera/> [2019-12-09].
- Lillvist, A. & Wilder, J. (2017). *Barns övergångar*. Lund: Studentlitteratur.
- Lumholdt, H. (2015) *Perspektiv på övergångar: förskola-förskoleklass-skola*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Lutz, K. (2013). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och skola- möte med det som inte anses lagom*. Stockholm: Liber.
- Magne Holme, I. & Krohn Solvang, B. 1997. *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Palla, L. (2009). *En förskola för alla: Tre artiklar om förskola och (special)pedagogik*. Kristianstad: Kunskapsgruppen för specialpedagogik, Sektionen för lärarutbildning, Högskolan Kristianstad (25 s). <http://hkr.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A456390&dswid=8394> [2019-12-02].
- Persson, B (2008). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap. 2.,[rev.] uppl.* Stockholm: Liber.
- Sandberg, A. (2009). *Med sikte på förskolan-barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverket.
- Stendahl, E. (2017). *På väg mot det nya*. 7 Augusti <https://forskolan.se/pa-vag-mot-det-nya/> [2019-12-09].
- Svenska Uneskorådet (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca + 10*. Stockholm: Svenska Uneskorådet.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet (17 s).

Bilaga

Intervjufrågor

Intervjufrågor till specialpedagoger

1. Hur länge har du varit verksam som specialpedagog?
2. Vilken roll har du i övergången från förskola till skola?
3. Ändras din roll då övergången gäller barn i behov av särskilt stöd?
4. Vilka är delaktiga i övergången och hur är dem delaktiga?
5. Gör specialpedagogerna från de olika verksamheterna upp en gemensam plan för fortsatt arbete med eleven?
6. Hur fortsätter ert samarbete efter det att barnen börjar skolan?
7. Vad anser du är viktigt att tänka på i övergången för barn i behov av särskilt stöd?
8. Finns det något du skulle vilja ändra på i övergången?
9. Har du märkt att det under åren har skett någon form av förändring i övergången gällande barn i behov av särskilt stöd?

Intervjuer till förskollärare i förskolan

1. Vad har du för utbildning och hur länge har du varit verksam?
2. Vad har du för roll under övergången?
3. Hur anser du dina kunskaper tas tillvara på under övergången?
4. Vad anser du är viktigt att tänka på i övergången då det gäller barn i behov av särskilt stöd?
5. Är där något du vill ändra på utifrån din erfarenhet när det gäller övergången?

Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter som läser förskolläraryrket på Högskolan i Kristianstad. Vi är inne på vår sista termin och det är dags för oss att skriva vårt examensarbete. Vårt arbete kommer ha fokus på hur samverkan sker mellan specialpedagogerna och förskollärarna i övergången från förskola till skola.

Syftet med intervjun är att vi ska synliggöra specialpedagogernas och förskollärarnas samverkan och arbetsroll gällande barn i behov av särskilt stöd i övergång från förskola till skola. Vi utgår från en semistrukturerad intervjumetod vilket innebär att vi har förberedda frågor men vi lämnar plats för följdfrågor vid behov. Intervjun beräknas ta mellan 30–45 min och vi har valt att använda oss utav ljudinspelning för att dokumentera intervjun.

Vi utgår från Vetenskapsrådets etiska principer. Kortfattat innebär detta att ditt deltagande är frivilligt och att du när som helst avbryta din medverkan utan att detta påverkar dig negativt. Dina intervjusvar kommer att användas som underlag för studiens resultat. Din medverkan kommer att vara konfidentiell och resultatet kommer enbart användas till studiens syfte. I början av intervjun ber vi dig att presentera dig, samt din utbildningsbakgrund. Detta är för vår skull eftersom det under analysarbetet underlättar att särskilja på samtliga intervjuade

Vid frågor är du välkommen att höra av dig till oss,

Nina Zandi

Stina Halstead

E-mail:

E-mail:

Tel:

Tel:

Du kan även höra av dig till vår handledare för examensarbetet

Annika Bondesson

E-mail:

Tel:

Samtyckesblankett

Samtycke till medverkan i studien ”Samverkan vid övergången från förskola till skola”

Ja, jag har läst informationen och samtycker till att delta i studien.

Ja, jag samtycker till ljudinspelning under intervjun.

Namn-teckning.....

Namn-förtydligande.....

Ort och datum.....